

سینما و سریال‌های ایرانی در کشور بنگلادش

محمد ممیت الرشید^۱

چکیده

سینما به‌عنوان هنر هفتم، مجموعه‌ای از همه هنرها به حساب می‌آید. هر چقدر که سینما، بتواند ارتباط خود را با هنرهای اصیل قوی‌تر کند، امکان تولید یک اثر ماندگار و باکیفیت نیز بیشتر خواهد بود. سینمای ایران پس از انقلاب اسلامی، این هویت را بخوبی و به بهترین شکل، به منصفه‌ظهور رساند. و توانست به‌سرعت جهانی شود. آشنایی با سینمای و مجموعه‌های تلویزیونی ایرانی در بنگلادش، از دهه ۱۹۹۰، آغاز شد و تاکنون نیز ادامه دارد. شبکه‌ها، رسانه‌ها، رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در داکا و جشنواره‌های بین‌المللی این کشور، بهترین گام‌ها را در این زمینه برداشته‌اند. مردم بنگلادش نیز با علاقه از این امر استقبال کرده‌اند؛ تا جایی که در دانشگاه‌های سراسر این کشور نیز مطالعات سینمای ایران، به‌عنوان یک واحد درسی تعیین شده است. گرچه صنعت سینمای بنگلادش، چندان وسیع نیست اما از آنجا که مردم این کشور مسلمان هستند، بازار سینمای ایرانی در این کشور داغ و پررونق است. مردم، علاقه بسیاری به فیلم‌های ایرانی و فرهنگ آن دارند. سادگی و سبک زندگی و محتوای فیلم‌ها را می‌پسندند و درام‌ها و تم‌های مذهبی و فرهنگی را با جدیت دنبال می‌کنند... آنچه مقرر است در این مقاله بدان پرداخته شود بررسی تأثیر سینمای ایران و سریال‌های ایرانی بر فضای فرهنگی بنگلادش است و تنها آن دسته از فیلم‌ها و سریال‌های ایرانی که در بنگلادش اکران و یا پخش تلویزیونی می‌شوند و یا در جشنواره‌ها عرضه می‌شوند مورد نظر این مقاله هستند.

واژه‌های کلیدی: سینمای ایرانی، سریال تلویزیونی، بنگلادش، جشنواره داکا، رایزنی فرهنگی ایران در داکا.

^۱ - دانشیار، گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده‌ی علوم انسانی، دانشگاه داکا، بنگلادش. رایانامه: mumitarashid@du.ac.bd

مقدمه

بنگلادش، ۱۴۷ هزار کیلومتر مربع وسعت دارد که جمعیتی نزدیک به ۱۶۴ میلیون نفر را در خود جای داده است؛ کشوری با پیشینه‌ای غنی از موسیقی، طبیعت، زیبایی و مهمان‌نوازی. از دیرباز زبان و فرهنگ بنگالی، از زبان و فرهنگ فارسی تأثیر بسیار زیادی پذیرفته است. با این‌همه، سینمای بنگلادش باید از دوره قبل از استقلال (۱۹۷۱ م) این کشور از پاکستان و همچنین، ۴ دهه اخیر بررسی شود. اولین فیلم ناطق بنگالی به نام **صورت و نقاب** (مُخ و مُخَش) در سال ۱۹۵۶ م ساخته شد؛ کارگردان این فیلم، عبدالجبار بود (حیات، ۲۰۱۷: ۵۴). البته اولین فیلم صامت بنگالی، **بوسه آخر** (The Last Kiss) بود (الحق، ۲۰۲۰: ۱۶، ۳۵). صنعت سینمای کشور بنگلادش از سال‌های ۲۰۰۰-۱۹۸۰ م، رونق گرفت و در سال‌های ۲۰۱۰-۲۰۰۰ م نیز به اوج خود رسید. در حقیقت، سال‌های ۱۹۶۰، ۷۰، ۸۰ و تا نیمه سال‌های ۱۹۹۰-۲۰۰۰ م، **سینمای بنگلادش** پررونق بود و توسعه بسیار سریعی نیز داشت. در این سال‌ها فیلم‌های بنگلادشی در جشنواره‌های بین‌المللی خارج از کشور شرکت می‌کردند. به‌طور کلی اولین فیلمی که از بنگلادش در جشنواره بین‌المللی شرکت کرد **چرخه** (چِک، ۱۹۹۳ م، کارگردان مرشد الاسلام) است. این فیلم در سال ۱۹۹۶ م دوازدهمین جشنواره بین‌المللی تأثر فرانسه اکران شد. تاکنون بهترین جایزه‌ای که گرفته شده طوطی خاک (متیر ماین، کارگردان طارق مسعود) است. این فیلم در سال ۲۰۰۲ م در جشنواره کن، فرانسه در بخش "انتقاد بین‌المللی" جایزه گرفت (الحق، ۲۰۲۰: ۱۲۲).

شاید در همان ابتدا باورکردنی نباشد اما سینمای کنونی بنگلادش - که به «دالی‌وود» موسوم است تا چند سال پیش صنعت بسیار فعالی به شمار می‌آمد و در زمره سینمای درام و رؤیاپرداز بود. با وجود ابتذال و دور بودن از واقعیت‌های جامعه، سینمایی بود که فقط از بنگالی حرف می‌زد و از صنایع هنری و تفکر جامعه‌شناسانه، به دور بود. در دهه ۱۹۹۰ م در این کشور، ۱۴۳۵ سالن سینمای فعال وجود داشت که تاکنون، به تدریج از این تعداد کاسته شد و به حدود ۴۰۰ سالن رسیده است (علی، ۲۰۱۷: ص ۱۶ و ۱۳). در دو دهه اخیر در سراسر کشور، هیچ سالن جدیدی تأسیس نشده است و همین موجب نگرانی کارشناسان فرهنگی شده است. دلیل اصلی آن نیز این است که این صنعت در دستان چند کارگردان و سرمایه‌گذاران بی‌سلیقه بوده است که جنایت فیلم‌های هندی و هالیوودی را نقل‌قول می‌کردند و فیلم‌های فتنه‌انگیز، غیراخلاقی با مظاهر دور از ارزش‌های جامعه بنگالی به نمایش می‌گذاشتند.

در این روزها سینمای بنگلادش توسط متخصصان امور فرهنگی اداره نمی‌شد؛ این افراد، فیلم‌هایی می‌ساختند که بی‌معنا، کلیشه‌ای، اغراق‌آمیز و همراه با علاقه دیوانه‌وار به بازسازی و تقلبی از فیلم‌های هالیوودی و بالیوودی بود. از دهه ۱۹۹۰ م، مجموعه‌های تلویزیونی آمریکایی، کانادایی، اروپایی، ژاپنی، استرالیایی مانند هزار و یک‌شب (الف لیلا)، میک گایور، سندباد، رایین هود، جزیره جادو، هرکول، روبوکاپ، اِکس فایل، اکبر کبیر، میستر بین، با دوبله بنگالی در تلویزیون دولتی بنگلادش به نمایش گذاشته شد (somewhereinblog.net)؛ مردم نیز به تماشای این مجموعه‌ها پرداختند و باشگاه ویدئو کلپ نیز در هر کوچه و بازار، به راه افتاد. بخش عمده فیلم‌سازان بنگلادشی هم با همان تقلب از

فیلم‌های هندی و هالیوودی دایره مخاطبان را حفظ می‌کردند البته غافل از اینکه مردم و مخاطب‌ها نیز متوجه می‌شدند که این فیلم‌های بنگلادشی از کدام فیلم‌های خارجی اقتباس و یا تقلب شده‌اند؛ این ماجرا تا سال ۲۰۱۰ م تداوم داشت و موجب از بین رفتن سینمای بومی بنگلادش شد.

مطابق آمار موجود تا سال ۲۰۱۰ م، سالیانه حدود ۴۵ میلیون نفر به سینما می‌رفتند که این ارقام، با توجه به وضعیت فقر در این کشور و هم‌چنین، میزان وسعت و جمعیتش، بسیار شگفت‌آور بود. قبلاً نیز سالیانه ۹۰-۱۰۰ فیلم بنگلادشی در این صنعت موسوم به دالی‌وود، تولید می‌شد که رقم قابل‌توجهی بوده و بیانگر توجه مردم این کشور، به سینمای بومی خودشان است؛ اما در حال حاضر، سالیانه تولید سینما به نصف این رقم رسیده است و این فیلم‌ها، نمی‌توانند مخاطب‌ها را جذب کنند. به همین دلیل نیز مردم، دیگر به سینما نمی‌روند. دلیل منتقدان در این مورد، این است که داستان و ژانر سینما، نزدیک به فرهنگ و جامعه نیست. حتی یک کار عجیب و غیراخلاقی نیز از طرف صاحبان سالن انجام می‌شد و آن نمایش صحنه‌های غیراخلاقی بی‌ربطی بود که مورد تنفر مردم مسلمان بنگلادش بود. به همین دلیل، سینمای این کشور کم‌رنگ و کم‌فروغ شد؛ اما بعد از دهه ۱۹۹۰، رفته رفته با خیزش جشنواره‌ها، مردم، با سینماهای کشورهای مختلف آشنا شدند که گام بزرگی در راستای آشنایی مردم با فرهنگ‌های مختلف بود..

کارگردانان و منتقدان سینمای این کشور، با سینماهای ایرانی، ژاپنی، آلمانی، فرانسوی، کره‌جنوبی و آمریکایی آشنا شدند و در این جشنواره‌ها، مخاطبان، فیلم‌های حرفه‌ای را تماشا کردند که فکر و روش جدیدی در این میان، شروع به کار شد. نکته جالب نیز این است که سرپرست رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در داکا، آقای علی اورسجی، سال ۱۹۹۲ م در خانه فرهنگ، استودیوی دوبله را تأسیس کرد. و از این زمان به بعد، فیلم‌های ایرانی، به زبان بنگالی دوبله شدند و به تلویزیون دولتی بنگلادش راه یافتند (الاسلام، ۲۰۱۴: ۱۸۲). این امر، یک گام بسیار مهم تاریخی در زمینه فیلم‌های ایرانی به زبان بنگالی بود فیلم‌هایی مثل: **پرنده کوچک خوشبختی** (پوران درخشنده، ۱۳۶۶) که به‌عنوان نخستین فیلم سینمایی ایرانی، توسط دکتر مولانا محمد محبوب الرحمان، به زبان بنگالی ترجمه شد و در تلویزیون دولتی بنگلادش به نام بی تی وی (BTV)، برای نخستین بار پخش شد. از این پس در جشنواره‌های مختلف این کشور، فیلم‌های ایرانی نمایش داده می‌شد و در دانشگاه‌های سراسر بنگلادش، فیلم‌شناسی ایرانی تدریس شد. حتی در سال‌های اخیر یعنی از سال ۱۳۹۵ به بعد، چندین شبکه خصوصی، شرکت‌ها و مجموعه‌های تلویزیونی ایرانی را دوبله و نمایش می‌دهند. به‌تازگی نیز در سال ۱۳۹۷، قرارداد اولین فیلم مشترک ایران و بنگلادش به نام **دین و** (اسم ایرانی **نیروانا**)، امضا شد که به‌زودی در داکا و تهران، اکران خواهد شد (سوره سینما، ۱۳۹۹: ۱۳ اسفند).

از آنجا که این مقاله به‌دلیل ماهیت تحقیقی آن توصیفی و تحلیلی متکی بر منابع میدانی و مصاحبه است؛ تلاش خواهد شد و در ضمن بررسی محتوایی با رجوع به سایت‌ها، شبکه‌ها، روزنامه‌ها، شرکت‌های

دوبله، جشنواره‌ها، کتابخانه‌ها، انتشارات معتبر و مصاحبه و به صورت فیش‌نویسی اطلاعات مورد نظر جمع‌آوری شود و سپس با رویکردی تحلیلی به بررسی نقش‌های مختلف در این عرصه، پرداخته شود.

بی‌تردید دوبله بسیاری از فیلم‌ها و سریال‌های تلویزیونی مطرح ایرانی به زبان بنگالی تأثیری بسزا در فرهنگ مردم بنگلادش داشته است. این تأثیر از میزان علاقه مردم به پی‌گیری سریال‌های ایرانی دارد. صنعت دوبله بنگلادش با ورود فیلم‌های خارجی -به‌ویژه- و فعالیت‌های رایزنی فرهنگی ایران در داکا، قوت گرفت که در اوایل دهه ۹۰ با جشنواره‌های مختلف، به اوج موفقیت خود رسید. در اواخر دهه ۹۰، فیلم‌های ایرانی توسط رایزنی فرهنگی ایران در داکا، به زبان بنگالی دوبله شد و کم‌کم در منطقه‌های مهم این کشور اکران شد. افزایش ارتباطات مردم بنگلادش با سینمای ایران، باعث شد تا مخاطبان این کشور از فیلم و سریال‌های روز ایرانی مطلع شوند تا علاقه برای تماشای این فیلم و سریال‌ها نیز بیشتر شود. در همین حال، گسترش زبان انگلیسی در جهان و تسلط سینمای آمریکا بر دیگر کشورها، نیاز به دوبله را تا حدود زیادی از بین برده است و بسیاری از سینما دوستان با زیرنویس، این فیلم‌ها و سریال‌ها را تماشا می‌کنند.

جشنواره‌های بین‌المللی بنگلادش

در واقع، اولین جشنواره این منطقه، قبل از استقلال بنگلادش برگزار شد؛ این جشنواره در ۲۷ اسفند سال ۱۳۴۳ (۱۸ مارس سال ۱۹۶۵ م)، داکا و لاهور افتتاح شد. در این جشنواره، از ۱۱ کشور، ۱۱ فیلم اکران

نقش و تأثیر سینما و سریال‌های ایرانی در شناخت ایران در نخلدش احمد میت‌الرشید
سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

شد؛ که از ایران، **پرستوها به لانه باز می‌گردند** (مجید محسنی مهر، ۱۳۴۲) در سالن بالک اکران شد (مجله بینم، ۲۳ مارس، ۱۹۶۵ م). بعد از استقلال بنگلادش نیز در سال ۱۳۷۲ (۱۹۹۳ م)، اولین بار توسط آقای احمد مجتبی جمال، دبیر دومین جشنواره بین‌المللی داکا، فیلم سینمای ایرانی اکران شد. بنابر قول آقای جمال:

«من در سال ۱۹۹۱ م، در جشنواره بین‌المللی مونیخ آلمان بعد از نهار، در رایزنی فرهنگی مونیخ نشسته و منتظر اکران فیلم بعدی بودم که ناگهان، گروهی از زنان زیبا و خوش‌سلیقه وارد شدند که بر روی سر و صورتشان نقاب زده و منتظر ورودی سالن بودند. در واقع، باید بگویم، توقع نداشتم که زنان ایرانی با حجاب، فیلم تماشا می‌کنند! باید اعتراف کنم که در ابتدا به نظر من، ایران یک کشور بسیار مذهبی بود که نگاهی منفی به آن وجود داشت؛ اما من در این زمینه شکست خوردم، زیرا در سراسر جهان، به هر جا که می‌روم، هنوز هم علاقه زیادی به فیلم‌های ایرانی دارم. در آنجا، اولین فیلمی که تماشا کردم، **باشو** غریبه کوچک بود؛ کارگردان و نویسنده این فیلم، **بهرام بیضایی** بود که در سال ۱۳۶۴ این فیلم را ساخته است. این فیلم، یکی از بهترین خاطرات من است. در اولین جشنواره بین‌المللی داکا - که در سال ۱۳۷۱ (۱۹۹۲ م) توسط مؤسسه فیلم زینب برگزار شد - بسیار تلاش کردم تا در اکران فیلم‌های سینمایی ایرانی موفق شوم که متأسفانه این امر صورت نگرفت؛ اما در دومین جشنواره بین‌المللی داکا، در نهایت، موفق به این کار شدم. (سللاید، ۲۰۱۵: ۶۲-۶۳).»

در این جشنواره، ۶ فیلم سینمایی از ایران اکران شد؛ از جمله مردی که زیاد می‌دانست (یدالله صمدی، ۱۳۶۳)، شیر سنگی (مسعود جعفر جوزانی، ۱۳۶۵)، گل‌های داوودی (رسول صدر عاملی، ۱۳۶۳)، ساوالان (یدالله صمدی، ۱۳۶۸)، افق (رسول ملاقلی‌پور، ۱۳۶۷)، ناخدا/ خورشید (ناصر تقوایی، ۱۳۶۵) (مجله زینب، ۱۳۷۲: ۲۱-۲۳). از سال ۱۹۹۳ م - ۲۰۲۱ م تاکنون، ۱۹ جشنواره برگزار شده است که در این جشنواره‌ها، بیش از ۴۰۰ فیلم سینمایی ایرانی اکران شد که جایزه‌های گوناگونی نیز گرفت. حتی در برخی از این جشنواره‌ها، ۲۰-۳۰ فیلم هم به اکران رسید (مصاحبه حضوری، ۲۰۲۱: ۱۵ ژوئیه). هر سال در این جشنواره‌ها، بسیاری از کارگردانان، بازیگران، داوران و تهیه‌کنندگان ایرانی نیز شرکت می‌کنند؛ از جمله داریوش مهرجویی و تهمینه میلانی (۲۰۱۲ م)، رضا میر کریمی، جعفر پناهی، مهتاب کرامتی، منیژه حکمت، فاطمه معتمدی، امیر اسفندیار، علیرضا تابش (مدیرعامل بنیاد فارابی) و .... بجز جشنواره بین‌المللی داکا در جشنواره فیلم کودکان و جشنواره بین‌المللی فیلم کوتاه و آزاد نیز هر سال، فیلم‌های سینمایی ایرانی به نمایش گذاشته می‌شود.

نقش رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در داکا در گسترش سینمای ایران در

بنگلادش

یکی از مراکز و نهادهای فعال در زمینه گسترش سینمای ایران در بنگلادش رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در داکا است. مطابق ار موجود از سوی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در داکا، تاکنون ۴۷ فیلم سینمایی و ۲ سریال ایرانی به زبان بنگالی دوبله شده است. از جمله پرنده کوچک

خوشبختی (پوران درخشنده، ۱۳۶۶)، شتاب‌زده (مهدی فخریزاده، ۱۳۷۰)، عروس (بهروز افخمی، ۱۳۶۹)،
جایی برای زندگی (محمد رضا بزرگ نیا، ۱۳۸۴)، پشت پرده مه (پرویز شیخ‌طادی، ۱۳۸۳)، سفیر (فریبرز
صالح، ۱۳۶۱)، اشک سرما (عزیزاله حمید نژاد، ۱۳۸۲)، مسافران (بهرام بیضائی، ۱۳۷۰)، بگذار زندگی
کنم (شاپور قریب، ۱۳۶۵)، مریم مقدس (فیلم ۹۰ دقیقه‌ای شه‌ریار بحرانی، ۱۳۷۹)، روز واقعه / پرچمدار
(شهرام اسدی، ۱۳۷۳)، دبیرستان (اکبر صادقی، ۱۳۶۵)، زلزله / آوار (سیروس الوند، ۱۳۶۴)، گل‌های
داوودی (رسول صدر عاملی، ۱۳۶۳)، غریبه (شاپور قریب، ۱۳۵۱)، بچه‌های آسمان (مجید مجیدی،
۱۳۷۵)، کشتی آنجلیکا (محمد بزرگ نیا، ۱۳۶۷)، امید (حبیب کاووش، ۱۳۷۰)، بهار در پاییز (مهدی
فخریزاده، ۱۳۶۶)، بلوف (ساموئل خاچیکیان، ۱۳۷۲)، ارثیه (کاظم بلوچی، ۱۳۶۷)، عقاب‌ها (ساموئل
خاچیکیان، ۱۳۶۳)، پایگاه جهنمی (اکبر صادقی، ۱۳۶۳)، سفر قندهار (محسن مخملباف، ۱۳۷۹)، گریز
(فریدون جیرانی، ۱۳۷۱)، تاراج (ایرج قادری، ۱۳۶۳)، پدر بزرگ (مجید قاری زاده، ۱۳۶۴)، برج مینو
(ابراهیم حاتمی کیا، ۱۳۷۵)، آخرین خون (منوچهر مصیری، ۱۳۷۲)، دادشاه (حبیب کاووش، ۱۳۶۲)، خط
پایان (محمدعلی طالبی، ۱۳۶۴)، جیب‌برها به بهشت نمی‌روند (ابوالحسن داوودی، ۱۳۷۱)، الو الو من
جوجه‌ام (مرضیه برومند، ۱۳۷۳)، مردی شبیه باران (سعید سهیلی، ۱۳۷۵)، بدل‌کاران (مهدی صباغ‌زاده،
۱۳۷۶)، مدرسه پیرمردها (سید علی سجادی حسینی، ۱۳۷۰)، سفر جادویی (ابوالحسن داوودی، ۱۳۷۰)،
برخورد (سیروس الوند، ۱۳۷۰)، سفر پرماجرا (سیامک اطلسی، ۱۳۷۴)، همسر (مهدی فخریزاده، ۱۳۷۲)،
کلاه قرمزی (ایرج طهماسب، ۱۳۷۳)، یوزپلنگ (ساموئل خاچیکیان، ۱۳۶۴)، می‌خواهم زنده بمانم (ایرج

قادری، ۱۳۷۳)، از کرخه تا رابین (ابراهیم حاتمی کیا، ۱۳۷۱)، دختر شیرینی فروش (ایرج طهماسب، ۱۳۸۰) و تارزن تارزان (علی عبدالعلی‌زاده ۱۳۸۰) و سریال مریم مقدس (از این نسخه چیزی باقی نیست) و سلطان و شبان (کاملاً از بین رفته است).

در میان این فیلم‌ها، ۱۳ فیلم توسط آقای مولانا محمد محبوب الرحمان، به زبان بنگالی ترجمه شده است. در سال ۱۹۹۵م در کنکور استخدامی ملی بنگلادش، سؤالی وجود داشت با این عنوان که اولین مترجم فیلم سینمایی خارجی چه کسی است؟ پاسخ این سؤال، آقای مولانا محمد محبوب الرحمان است که ایشان، اولین مترجم سینمای خارجی بود. بعضی از این فیلم‌ها در تلویزیون ملی بنگلادش، به نام بی تی وی (BTV) پخش شد که اولین فیلم هم پرنده کوچک خوشبختی (پوران درخشنده، ۱۳۶۶) بود. بسیاری از این فیلم‌ها در شهرهای مختلف بنگلادش از جمله راجشاهی، چیتاگانگ، ککس بازار، خولنا، بریسسال، میمن سینگ، بگورا از طرف رایزنی فرهنگی ایران نمایش داده شد؛ اما متأسفانه پرینت بیشتر این فیلم‌ها از بین رفته و بسیاری از این فیلم‌ها، در حال حاضر در دست رایزنی فرهنگی ایران در بنگلادش نیست و حتی هیچ کدام از این فیلم‌ها، مجوز پخش نیز ندارند. هنوز هم اگر این فیلم‌ها دوباره صداگذاری شده و به نمایش گذاشته شوند، مخاطبان در این کشور، بسیار است. آنچه مسلم است بسیاری از مخاطبان این کشور، از طریق این فیلم‌ها با ایران آشنا شده‌اند. بعد از بی تی وی، شبکه‌ای به نام دیگنت، شروع به پخش این فیلم‌ها کرد لیکن چیزی نگذشت که در سال ۲۰۱۳ م، این شبکه تعطیل شد.

کتاب‌ها، مقاله‌ها و گزارش‌ها در مورد فیلم‌های ایرانی

در زبان بنگالی تاکنون، ده‌ها گزارش، مقاله و کتاب در مورد فیلم‌های سینمایی ایرانی و کارگردان‌ها نوشته شده است که در ذیل به بخشی از آنها اشاره خواهد شد.

کتاب‌ها:

- ۱- **ایرانی چالچیترا (سینمای ایرانی):** نویسنده این کتاب، آقای آپ رب کمار کُندو است. این کتاب از انتشارات اینتدی گرن‌ها پُکش داکا در سال ۱۳۸۷ به چاپ رسید که ۹۵ صفحه دارد. از جمله فهرست این کتاب: تاریخ آغاز سینمای ایران، قدرت پشت پرده سینمای ایرانی (سخنرانی رایزن فرهنگی آقای دکتر محمدرضا هاشمی و یکی از برجسته‌ترین و برگزیده‌ترین کارگردانان بنگلادشی، طارق مسعود)، خلاصه و نقد فیلم *باران* از مجید مجیدی، *طعم گیلان* از عباس کیارستمی، *رنگ خدا* از مجید مجیدی، *عروس* از بهروز افخمی، *بدبخت* از غلامحسین لطفی، *بچه‌های آسمان* از مجید مجیدی. این کتاب یکی از پرفروش‌ترین کتابی است که در مورد تاریخ سینما و فیلم‌ها نوشته شده است.
- ۲- **فیلم مگرر وئس (مصاحبه کارگردان‌های ایرانی):** مؤلف و مدیران این کتاب، آقایان رُدرار عارف و بیجای احمد هستند. این کتاب، از انتشارات **وای تیزاً** است که چاپ اول آن در سال ۱۳۸۷ و چاپ دومش در سال ۱۳۹۷، به بازار رسید. این کتاب، ۱۷۶ صفحه دارد که حامل مصاحبه‌های ده کارگردان ایرانی و نقد فیلم‌های آنان است؛ از جمله *داریوش مهرجویی*، *عباس کیارستمی*، *خسرو سینایی*، *محسن مخملباف*، *مجید مجیدی*، *جعفر پناهی*، *تهمینه میلانی*، *بابک پیامی*، *بهمن قبادی* و *سمیرا مخملباف*.

- ۳- **ایرانی چالچیتیر: ۱۰ نری نیروته** (سینمای ایرانی: ۱۰ کارگردان زن): نویسنده این کتاب، خانم اودیسلا اسلام است. این کتاب از انتشارات و شچیتیرا، در سال ۱۳۹۰ در داکا به چاپ رسیده و حاوی ۱۴۲ صفحه است. در این کتاب، به‌طور خلاصه از ۱۰ کارگردان زن ایرانی نام برده شده است؛ از جمله آریانا فرشاد، یاسمین ملک نصر، گراناز موسوی، تهمینه میلانی، پوران درخشنده، مریم کشاورز، مرجان ساتراپی، رخشان بنی اعتماد، سمیرا مخملباف و حنا مخملباف. نویسنده در این کتاب، برای معرفی هر کارگردان، مبحث را به سه بخش تقسیم کرده است: معرفی، مصاحبه و نقد فیلم‌های آنان.
- ۴- **جبریر شند** (طعم گیلاس): این کتاب، گردآوری و ترجمه مصاحبه‌های عباس کیارستمی توسط شانددیان و آتاچرج است که ۱۹۱ صفحه دارد و از انتشارات نکته، در سال ۱۳۹۵ در داکا، به چاپ رسید.
- ۵- **بیشاشیر شات سینما** (صد سینمای برتر جهان): نویسنده این کتاب، مومو رحمان بوده و ژانر آن نیز نقد و تحلیل است. این کتاب در سال ۱۳۹۵ از انتشارات کیری پتیو، در داکا چاپ شد. در این کتاب، ۴ فیلم ایرانی از جمله نیمه نزدیک (محسن مخملباف)، طعم گیلاس (عباس کیارستمی)، بچه‌های آسمان و رنگ خدا (مجید مجیدی)، به‌طور کلی نقد و تحلیل شده است.
- ۶- **آمر سینما گار** (خانه سینمایی من): این کتاب توسط پپاش مجید نوشته شده است و در سال ۱۳۹۹ از سوی انتشارات **وای تیزا**، در داکا به چاپ رسید. ژانر این کتاب، نقد و تحلیل است. در این کتاب، ۴۰ فیلم برداشته شده و ۳ فیلم ایرانی، نقد و تحلیل شده است؛ از جمله طعم گیلاس (عباس کیارستمی)، جدایی نادر از سیمین (اصغر فرهادی) و سکوت رعنا (بهزاد رفیعی).

نقش و تأثیر سینما و سریال‌های ایرانی در شناخت ایران در نگاهش احمد میت‌الرشید
سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

۷- **آپیل** (سیب): این کتاب توسط خانم ادیتی فلگونی نوشته و در سال ۱۳۸۹ از انتشارات شدش در داکا به چاپ رسید. نکته‌ی جالب این است که موضوع این کتاب کاملاً دیالوگ فیلم سینمای ایرانی از **سیب** (سمیرا مخملباف) گرفته شده است.

۸- **ایرانر پات پیرنتار**: این کتاب در سال ۲۰۲۱ م از انتشارات ککلی به چاپ دوم رسید. نویسنده این کتاب آقای دکتر محمد ممیت الرشید است. در این کتاب یک بخش درمورد فیلم‌های ایرانی به‌طور مختصر اشاره شده است.

مجله‌ها:

۱- **نیوز لتر (Newsletter)**: این مجله از سوی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در داکا، به زبان بنگالی چاپ می‌شود. این مجله از سال ۱۹۸۶ م تاکنون بیشتر از ۳۶ سال سابقه دارد و تقریباً هر ماه، یک شماره از آن، چاپ می‌شود و موضوعات مختلف نیز گزارش داده می‌شود. در این مجله، بیشتر از ۱۰۰ گزارش در مورد فیلم‌های سینمایی ایرانی، نوشته شده است.

۲- **فلش‌بک (Flashback)**: این مجله هر سال از طرف مؤسسه فیلم دانشگاه داکا (DURS) به چاپ می‌رسد. اولین نسخه این مجله در سال ۱۹۹۶ م و تاکنون ۲۳ نسخه در زمینه‌ی فیلم سینمایی بنگلادش و بین‌المللی به چاپ رسید. در این مجله‌ها گاه‌گاه درمورد کارگردان و فیلم‌های ایرانی نقد و تحلیل شده است (گفت‌وگو با دبیر مؤسسه آقای ابوطاهر جهادی، ۲۹ ژوئیه، ۲۰۲۱ م).

۳- **مجیک لانتان**: این مجله در یکی از شهرهای شمال بنگلادش، به نام راجشاهی چاپ می‌شود. از سال ۲۰۱۲ م تاکنون، ۲۱ نسخه به چاپ رسیده است. در این مجله، بیش از ده گزارش در مورد فیلم‌های ایرانی نوشته شده است.

۴- **سِلایید (Celluloid)**: این مجله هر سال در جشنواره بین‌المللی داکا به چاپ می‌رسد و در این مجله نقد و تحلیل و خلاصه و تاریخ فیلم‌های سینمای ایرانی تعریف می‌شود.

مقاله‌ها

چندین مقاله‌ی علمی هم در مورد فیلم‌های سینمایی ایرانی نوشته شده است. یکی از آن مقالات توسط آقای مَنظَرِ حَسین به‌عنوان «سینمای ملی ایران در زمان معاصر» نوشته شده است که تقریباً می‌توان گفت نخستین بررسی و نقد سینمایی ایران به‌طور خلاصه است. (جُجُگ، ۲۰۰۵ م: ۴۵). دومین مقاله‌ی که در این زمینه نوشته و در نخستین همایش بین‌المللی ادبیات و تاریخ و فرهنگ در دانشگاه راجشاهی، بنگلادش ارائه گردید با‌عنوان «پیرنگ جهانی شدن فیلم سینمایی ایرانی و نقش آن در جامعه» است که نویسندگان آن دکتر محمد ممیت الرشید و زکریا است. علاوه بر این چند گزارش هم در روزنامه‌های مختلف چاپ شده است که هر یک شایان توجه‌اند (1st International Conference on Literature, History, Culture. 2019: 122).

مترجمان سینمای ایرانی به زبان بنگالی

- ۱- دکتر محمد محبوب الرحمان: همان سالی که از سوی رایزنی فرهنگی ایران در داکا، ترجمه و دوبله آغاز شده بود، میان سال‌های ۱۹۹۲-۲۰۰۵ م، ۱۳ فیلم و ۲ سریال (از سلطان و شبان و از ابن‌سینا، ۵ قسمت) توسط او ترجمه شده است (مصاحبه تلفنی، ۱۳ ژوئیه ۲۰۲۱).
- ۲- آقای نور حسین مجیدی: نیز در همان سال‌ها، تقریباً ۱۴ فیلم از فیلم‌های رایزنی فرهنگی ایران در داکا ترجمه کرده است (مصاحبه تلفنی، ۱۴ ژوئیه ۲۰۲۱).
- ۳- آقای دکتر عیسی شاهی: رایزنی فرهنگی ایرانی در داکا تا سال ۲۰۰۵ م، تقریباً ۵۰ فیلم ترجمه و دوبله کرده بود. ایشان، کم‌وبیش ۲۷ فیلم و ۳ سریال (از سلطان و شبان و از ابن‌سینا، ۵ قسمت و همچنین سریال حضرت مریم) ترجمه کرده و از چند تا ترجمه ویرایش انجام داده بود. هر چند از ۵۰ فیلم و ۳ سریال ترجمه شده در رایزنی فرهنگی ایران تنها ۱۵ تا ۲۰ فیلم، از آنها با کیفیت بسیار پایین باقی مانده است؛ و کل سریال‌ها از بین رفته‌اند و فیلم‌هایی که باقی مانده هیچ‌یک فیلم هم پخش مجوز ندارد.
- ۴- دکتر محمد ممیت الرشید، عضو هیئت علمی و دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه داکا و مترجم جدید این دوره است که از سال ۱۳۹۵ - که دوباره ترجمه و دوبله فیلم‌های سینمایی و سریال‌های ایرانی احیا شده است. همکاری را با بخش دوبله آغاز کرده است. ایشان تاکنون، ۶ سریال تلویزیونی ایرانی، از جمله حضرت یوسف پیامبر (فرج‌الله سلحشور)، مردان آنجلس (فرج‌الله سلحشور)،

مختارنامه (سید داوود میرباقری)، حضرت مریم مقدس (شه‌ریار بحرانی)، بشارت منجی (نادر طالب‌زاده) و شه‌رزاد (حسن فتحی) و ۳۳ فیلم سینمایی ایرانی برای شبکه خصوصی اس‌اِس‌اِ (SA)، از جمله ملک سلیمان نبی، حکایت عاشقی، ابراهیم خلیل‌الله، مزار شریف، یک حبه قند، سکوت رعنا، مهاجر، بدوک، بوسیدن روی ماه، شب‌به‌خیر فرمانده، آزادی مشروط، آخرین ملکه زمین، تیرباران، فرشته‌ها با هم می‌آیند، اچ ۳، به همین سادگی، خدا نزدیک است، حق سکوت، عقاب صحرا، خواب آب، فرمول ۱۳، فصل بلوغ، حورا، گهواره‌ای برای مادر، چتر سبز، جنجال در عروسی، امکان مینا، بایسیکل ران، پدر آن دیگری، راه آبی ابریشم، در بند، تگرگ و رفقای خوب، به زبان بنگالی ترجمه کرده که در شبکه خصوصی اس‌اِس‌اِ (SA) پخش شده است.

دکتر الرشید بجز این موارد، برای پخش آنلاین در کانال چارکی (Chorki)، ۱۲ فیلم سینمایی ایرانی را ویرایش کرده است. زیرا این فیلم‌ها از زیرنویسی‌های انگلیسی به زبان بنگالی برداشته شده است. از جمله ژن خوک، شاه‌گش، هزار تو، خروج، کارت پرواز، جهان با من برقص، تپلی و من، نیوکاسل، هایلایت، دوباره زندگی، خانه (او) و پیلوت. لازم به ذکر است که این فیلم‌ها و سریال‌های ایرانی از طرف شرکت‌های ایرانی و تهیه‌کنندگان آن، کاملاً مجوز گرفته و قرارداد نیز بسته شده است. مهم‌ترین کار او، مشاوره و ترجمه اولین فیلم مشترک ایران-بنگلادش «دین دِ دِ» (نیروانا) است. این فیلم از بهمن ۱۳۹۷ فیلم‌برداری شده که کارگردان مرتضی آتش زمزم است. فیلم **نیروانا** در سال ۲۰۲۱ م جشنواره بین‌المللی نروژی نخستین اکران خود را تجربه خواهد کرد (خبرگزاری صبا).

کار دیگر این مترجم نیز مشاوره و ترجمه فیلم ایرانی «**تسبی که ماه کامل شد**» بود که بخشی از این فیلم در بنگلادش، در ۱۰ روز فیلم‌برداری شده و در روزنامه‌ها و تلویزیون‌های مشهور بنگلادشی با اهمیت فراوان در مورد این فیلم، گزارش‌هایی چاپ و پخش شده است (رحمان، ۲۰۱۸: ۱۷). این نخستین فیلم سینمای ایرانی بود که در بنگلادش فیلم‌برداری شده و در جشنواره فیلم فجر ۱۳۹۸ اکران شد و ۸ جایزه ملی گرفت. کارگردان آن نیز خانم نرگس آبیاری بود. توسط این مترجم یک مستند ایرانی به نام *شرم بود* (مرتضی آتش زمزم، ۱۳۹۷) از زبان فارسی به زبان بنگالی ترجمه شده است؛ این مستند در مورد مسلمانان روهینگا بوده که در ۳۶ جشنواره بین‌المللی فیلم فجر در تالار وحدت و ۵ اردیبهشت ۱۳۹۷ اکران شده است. این مستند در سال ۲۰۲۱ م از جشنواره فیلم‌های مستقل کوتاه لس‌آنجلس جایزه گرفت (<https://teater.ir/news/36636>).

مطالعات سینمای ایرانی در دانشگاه‌ها

در سراسر بنگلادش و در دانشگاه‌های مختلف آن، در مورد فیلم‌های ایرانی تدریس صورت می‌گیرد. در دانشگاه داکا و در رشته زبان و ادبیات فارسی، کرسی‌ای به نام *فیلم و نمایش‌نامه ایرانی و ادبیات ترجمه* (نظریه و کاربرد)، وجود دارد. در این واحد تاریخ سینمای ایران، سینمای ایران قبل و بعد از انقلاب، جشنواره‌های سینمای ایرانی، مشهورترین کارگردانان ایرانی و فیلم‌های آنان درس داده می‌شود. در سال ۱۳۸۶ توسط این گروه ۲۸، ۲۹ و ۳۰ بهمن با همکاری رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در داکا در بهترین تالار دانشگاه داکا به نام تی‌اس‌سی (TSC) فیلم سینمای ایرانی نمایش داده شده است

(نیژلتر، ۲۰۰۸: ۸۰). بجز این، در رشته مطالعات تلویزیون، فیلم و عکاسی نیز کرسی‌های مختلف در مورد فیلم‌های عباس کیارستمی، داریوش مهرجویی، اصغر فرهادی و جعفر پناهی وجود دارد و در این زمینه تدریس می‌شود (مصاحبه تلفنی و ایمیلی از سید شاهزاده الکریم، مربی گروه مطالعات تلویزیون، فیلم و عکاسی). در سال ۲۰۱۸ م، آقای مسعود سفلائی فیلم‌بردار، مستندساز، تدوینگر، کارگردان و استاد دانشگاه هنر از ایران، به بنگلادش آمد و برای این گروه، یک کارگاه درست کرد و ۱۰ روز نیز به تدریس مشغول بود. او به تمام نکاتی که در مورد فیلم‌های ایرانی وجود داشت، اشاره کرد (iranmirrorbd.com). در دانشگاه داکا، دانشجویان از گروه مختلف از همکاری دانشگاه داکا یک مؤسسه به نام مؤسسه فیلم دانشگاه داکا در سال ۱۹۹۳ م تأسیس شد. این مؤسسه فعالیت‌های گوناگون می‌پردازد. بجز مجله **فلش‌بک** از سال ۲۰۰۰ م تاکنون ۱۳۲ تا کارگاه برای دانشجویان دانشگاه داکا برگزار کرده است (<https://www.dufs.org>). از این کارگاه‌ها ۵ نشست در مورد فیلم‌های سینمایی ایرانی نقد و تحلیل و اکران شده است.

در دانشگاه جاگانت، کرسی‌های مختلف از فیلم‌های عباس کیارستمی، مجید مجیدی، محسن مخملباف و جعفر پناهی وجود دارد که در آن‌ها تدریس می‌شود (برنامه‌ریزی‌های کورس، ۲۰۱۸-۲۰۱۹). در دانشگاه چیتاگنگ، رشته ارتباطات و خبرنگار در درس‌های مختلف، به فیلم‌های ایرانی اشاره می‌کند؛ از جمله سیب، بچه‌های آسمان، رنگ بهشت، جدایی نادر از سیمین، سفر قندهار، نیمه نزدیک و... (مصاحبه تلفنی از خانم صائمه عالم، استادیار گروه ارتباطات و خبرنگار).

شرکت دوبله‌ها و تهیه‌کننده‌ها

در دوره جدید یعنی بعد از رایزنی فرهنگی ایران در داکا، سال ۲۰۱۸ م یک شرکت به نام *بازرگانی و رسانه‌های پلتفرم (Platform Media & Marketing)* با عنوان دوبله سریال‌های تلویزیونی ایرانی افتتاح شد. اولین کار این شرکت هم دوبله *مختارنامه* بود. آخرین دوبله این شرکت نیز مجموعه تلویزیونی ایرانی، *نهنگ آبی* (فریدون جیرانی، ۱۳۹۷) بود. تاکنون، ۳۲ فیلم سینمایی ایرانی و ۵ سریال ایرانی دوبله شده که شغل جدیدی برای جوانان ایجاد کرده است. در حال حاضر، در این شرکت، تقریباً ۱۵۰ تا ۲۰۰ نفر مشغول به کار هستند که این امر، واقعاً یک گام مهم است. در واقع، کار اصلی این شرکت، در حال حاضر دوبله و صداگذاری فیلم و سریال‌های ایرانی است (مصاحبه با خُکن کُمر رای، مدیرعامل شرکت).

نتیجه‌گیری

پس از تحلیل و بررسی‌های مختلف در این پژوهش، می‌توان گفت که دوبله فیلم‌های سینمایی ایرانی در کشور بنگلادش، نه تنها یک کار فرهنگی بوده بلکه یک کار بسیار تأثیرگذار در میان جامعه بنگلادش است که به موجب آن، زمینه‌های کار برای جوانان فراهم شده است. ایران پس از انقلاب اسلامی، در محتوا و مضامین سینما و سریال‌هایش تغییراتی ایجاد کرد؛ اما متأسفانه این امر در سینمای بنگلادش اتفاق نیفتاده و در نوعی خیال‌پردازی و قهرمانان افسانه‌ای سیر می‌کند. پیش از پخش و تماشای فیلم و سریال‌های ایرانی، مخاطبان این کشور، باور نمی‌کردند که در دنیای مجازی نیز می‌توان واقعیات زندگی

نقش و تأثیر سینما و سریال‌های ایرانی در شناخت ایران در نخلدش احمد میت الرشید
سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

روزمه را نشان داد. با نمایش فیلم‌های سینمایی و سریال‌های ایرانی، فکر و اندیشه مردم بنگلادش، کاملاً باز شد و متوجه شدند که بجز رقص و آهنگ، فیلم و سریال می‌تواند یک قهرمان و شعاری لذت‌بخش داشته باشد.

منابع و مطالعات:

الف- مراجع بنگالی

- الاسلام، مرشد (۲۰۱۴ م): بنگلادشیر چالچیترا آندلانی ایتیبیریتا (به زبان بنگالی)، نشر پُتک شَمبیش، داکا.
- رحمان، آذر (۲۰۱۸ م): پُرتَم آلو، سردبیر روزنامه مطیع الرحمان، ۱۱ اوت، شنبه، ص ۱۷: داکا
- علی، معصوم (م ۲۰۱۷): پُرتَم آلو، سردبیر روزنامه مطیع الرحمان، ۲۹ زوئن: داکا
- حسین، منظر (۲۰۰۵ م): «سینمای ملی ایران در دوره معاصر»، مجله ماهانه جُگجُگ، فوریه شماره ۷، نشر ماهنگر: راجشاهی.
- پرویز، اس ام (۱۹۶۵ م): چیتَرلی، مجله هفتگی، ۸ ژانویه، ص ۱: داکا.
- حیات، آن پام (۲۰۱۷ م): بنگلادشیر چالچیترا ایتیهش، انتشارات پالل: داکا.
- جمال، احمد مجتبی (۱۹۹۳ م): زینب فیلم سُسیتی، مجله ۶ ماهه، ۲۳-۳۱ دسامبر، داکا.
- جمال، احمد مجتبی (۲۰۱۵ م): سِلاید، مجله ۶ ماهه، شماره ۳۶، نسخه ۱-۲، ۳۰ ژوئیه، داکا.
- الحسنت، ابو (۲۰۱۹ م): کَلی و قلم، مجله ماهیانه، سپتمبر، داکا.

نقش و تأثیر سینما و سریال‌های ایرانی در شناخت ایران در نگاهش احمد میت‌الرشید
سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

ب- مراجع و سایت فارسی

آنلاین پرتال سوره سینما، ۱۳۹۹: ۱۳ اسفند

ج- مراجع لاتینی

Haq, Fahmidul (2020). *Cinema of Bangladesh: A Brief History*, Dhaka:

Nokta Publication.

Al Rashid, Jakaria (2019). *Iranian Film: The Global Context and Social*

Layout. Journal of International Seminar on Literature, History, Culture

(Edi. Dean, Faculty of Arts), University of Rajshahi, Bangladesh.

Scheduled for 20-21 December 2019.

د- مراجع اینترنتی

<https://cutt.ly/OQpwMSQ>

<https://cutt.ly/RQpeeix>

<https://cutt.ly/3Qpracy>

<https://www.dufs.org>

iranmirrorbd.com